

- відсутність доступу до університетської або вищої освіти.

Для учнів з інтелектуальними порушеннями передбачені: індивідуальний план; програма, яка пов'язана із загальною школою. Вони мають право обрати звичайну школу з 9 річним навчанням або Särskola.

До основних форм надання допомоги дітям з інтелектуальними порушеннями, які практикують шведські педагоги, належать:

- допомога у плануванні, пересуванні, просторовому орієнтуванні тощо;
- корекція недостатнього рівня абстрагування;
- конкретне навчання;
- наочна підтримка;
- організація адекватного темпу навчання;
- додаткова підтримка шляхом використання комп'ютерних програм тощо.

Навчаючи студентів та розмірковуючи над перевагами різних форм навчання учнів з інтелектуальними порушеннями шведські колеги роблять акцент на тому, щоб розглядати різноманітність як перевагу, а не як проблему. Школа не повинна виключати – таку принципову професійну позицію займають майбутні педагоги зі студентської лави.

Література

1. 'Social inclusion through segregation?' (2020) *Research Report № 7*. Retrieved from https://support.hig.se/helpdesk/WebObjects/Helpdesk.woa/wa/CommonActions/download?dl=_v-GyIHWzyLrwJ8wMKZmgHVAnshYUljA&id=1
2. Максименко С. Д. (Ред.) (2010) *Г. С. Костюк – особистість, вчений, громадянин* Київ: Ніка-Центр.

Чеботарьова О.В.,

старший науковий співробітник,
кандидат педагогічних наук,
завідувач відділу освіти дітей
з порушеннями інтелектуального розвитку,
Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Одним із пріоритетів удосконалення системи освіти в Україні в контексті трансформаційних змін в суспільстві є забезпечення її компетентнісної спрямованості, реалізація інноваційного потенціалу навчальних закладів щодо розвитку життєвої компетентності підростаючого покоління [1; 4].

Реалізація компетентнісного підходу є ключовою стратегією Нової української школи, що передбачає оновлення змісту освіти, формування необхідних життєвих компетентностей учнів. Компетентнісний підхід визначає спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані компетентності учнів: ключові, предметні та життєві (Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, І. Зимня, О. Овчарук, Л. Парамонова, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський та ін.).

В умовах запровадження концепції Нової української школи відбувається процес модернізації освіти дітей з інтелектуальними порушеннями, якому сприяють розробка та впровадження Державного стандарту початкової освіти, типових освітніх програм навчання, визначення змісту корекційно-розвиткової роботи як в умовах системи спеціальної освіти, так і в умовах інклюзивного навчання. Життєва компетентність осіб з порушеннями інтелектуального розвитку розглядається як здатність цілісно реалізовувати на практиці знання, уміння, навички, досвід і цінності, набуті та необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці.

Сучасні технології навчання учнів з інтелектуальними порушеннями спрямовано на підготовку школярів до самостійної життєдіяльності, успішної подальшої соціально-трудової адаптації, розвиток їхніх пізнавальних здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб.

Реалізація технологій навчання відбувається на основі впровадження типових освітніх програм для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, створення сучасного освітнього середовища, підготовлених вчителів, які розкривають пізнавальний потенціал учнів, забезпечуючи доступність якісної освіти та успішну соціалізацію школярів.

Типові освітні програми для молодших учнів із порушеннями інтелектуального розвитку розроблено відповідно до Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової освіти, сучасних досягнень спеціальної педагогіки та психології щодо навчально-пізнавальних можливостей дітей із порушеннями інтелектуального розвитку[1; 2; 3, 4].

У програмах визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання (предметно-орієнтовані компетентності); вказано відповідний зміст кожного навчального предмета чи інтегрованого курсу. До кожного предмета чи інтегрованого курсу представлено корекційно-розвивальні завдання та прийоми, реалізація яких є обов'язковою умовою навчання.

При реалізації навчання слід дотримуватись принципів корекційно-розвивальної спрямованості; узгодження цілей, змісту і очікуваних результатів навчання; науковості, доступності і практичної спрямованості; логічної послідовності й достатності засвоєння учнями предметних компетентностей; адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів учнів.

Зміст навчання має потенціал для формування в учнів з інтелектуальними порушеннями ключових компетентностей: комунікативно-мовленнєвої, математичної, природничої, соціально-трудової, екологічної, інформаційно-комунікаційної, громадянської, соціальної, культурної, здоров'язберезувальної [5; 6; 7; 9].

Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння: спілкуватися, взаємодіяти та співпрацювати з дорослим та однолітками, сприймати інструкції та навчальні завдання, керувати емоціями, регулювати власну поведінку.

Враховуючи інтегрований характер компетентностей, у процесі реалізації Типової освітньої програми рекомендується використовувати внутрішньопредметні і міжпредметні зв'язки, які сприяють цілісності результатів початкової освіти та переносу вмінь у нові ситуації.

Вимоги до змісту навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, котрі розпочинають навчання у початковій школі, мають враховувати досягнення попереднього етапу їхнього розвитку. Предметні компетентності для дітей з різним рівнем інтелектуальних порушень мають диференційований характер (для дітей з легким та помірним ступенем). Програмові компетенції для дітей з інтелектуальними порушення помірною ступеня у Типовій програмі виокремлено під спеціальним позначенням – *. Зміст навчання для таких учнів добирається індивідуально, відповідно до їхніх пізнавальних можливостей.

Індивідуальна освітня траєкторія для учнів з інтелектуальними порушеннями помірною ступеня охоплює предметний та соціально-орієнтований напрями навчання. Ключову роль відіграють не навчальні дисципліни, а предмети, що сприяють формуванню та розвитку життєво-необхідних компетенцій. Наскрізними корекційно-розвивальними напрямами для таких дітей є:

- розвиток навичок соціально-побутового орієнтування;
- формування навичок здорового способу життя;
- розвиток навичок самообслуговування;
- формування навичок комунікації;
- навчання побутовій ручній праці;
- навчання грамоті та елементарним рахунку.

У Типових програмах для навчання молодших школярів з інтелектуальними порушеннями представлено:

- орієнтовний зміст навчального матеріалу;
- предметно-орієнтовані компетентності;
- життєва компетентність, що охоплює результати сформованості в учнів пізнавальних та соціально-адаптивних здібностей відповідно до мети та змістового наповнення галузі.

Зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, початкова школа забезпечує подальше становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний, соціальний розвиток; формує здатність до творчого самовираження, розвитку пізнавальної діяльності, виховує ціннісне ставлення до держави, рідного краю, української культури, пошанування своєї гідності та інших людей, збереження здоров'я.

Згідно із Законом України «Про освіту», на основі Державного стандарту й Типової освітньої програми заклади освіти, наукові установи та інші суб'єкти освітньої діяльності можуть розробляти освітні програми – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів, індивідуальних проектів, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання. Освітні програми можуть відрізнятися від Типової освітньої програми послідовністю викладання навчального матеріалу, обсягом його вивчення,

наявністю додаткових компонентів змісту або використанням оригінальних форм, методів і засобів навчання [5; 6;7;8].

Слід зазначити, що вибір форм і методів навчання, розподіл годин за темами вчитель визначає самостійно, враховуючи пізнавальні здібності та можливості учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення корекційно-розвивальних завдань та орієнтованих очікуваних результатів, зазначених у програмі.

Упродовж навчання в початковій школі учні навчаються способам самоконтролю, що сприяє вихованню відповідальності, розвитку інтересу, своєчасному виявленню прогалин у знаннях, уміннях, навичках та їх корекції.

Важливим є аналізувати хід реалізації навчальної програми й ухвалювати рішення щодо коригування програми і методів навчання відповідно до індивідуальних потреб дитини; мотивувати прагнення здобути максимально можливі результати; виховувати ціннісні якості особистості, бажання навчатися, не боятися помилок, переконання у власних можливостях і здібностях.

Зазначимо, що основною новацією, яка входить у практику навчання учнів з інтелектуальними порушеннями є структурування змісту початкової освіти на засадах інтегрованого підходу в навчанні. Дидактичний зміст процесу інтеграції полягає у взаємозв'язку змісту, методів і форм роботи. Відповідно інтеграцію навчального матеріалу з різних навчальних предметів здійснюють навколо певного об'єкту чи явища довкілля, або навколо розв'язання проблеми міжпредметного характеру, або для створення творчого продукту тощо [7; 8].

У програмах, окрім традиційних навчальних предметів, вперше представлено інтегровані курси для навчання молодших школярів з інтелектуальними порушеннями, а саме: «Навчання грамоти», «Я досліджую світ», «Мистецтво», «Технології», що дає змогу вчителю самостійно обирати й формувати інтегрований та автономний спосіб подання змісту освітніх галузей, добирати дидактичний інструментарій, орієнтуючись на індивідуальні пізнавальні запити і можливості учнів (рівень навченості, актуальні стани потреб, мотивів, цілей, сенсорного та емоційно-вольового розвитку).

Зміст інтегрованих курсів передбачає систематичне розширення і поглиблення знань та повторення теоретичного і практичного матеріалу з метою усвідомлення та узагальнення сутності явищ та процесів, відповідно до вікових та пізнавальних особливостей учнів. При вивченні інтегрованих курсів та предметів вчитель вирішує спільні навчальні та виховні завдання, що сприяють всебічному розвитку особистості учня, корекції його пізнавальної, мовленнєвої, сенсорної, емоційно-вольової та особистісної сфер розвитку.

Особливого значення у дидактико-методичній організації навчання надається його зв'язку з життям, практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях.

Обмеженість відповідного досвіду учнів з порушеннями інтелектуального розвитку потребує постійного залучення й аналізу їхніх вражень, чуттєвої опори на результати дослідження об'єктів і явищ навколишнього світу. Педагогічна стратегія, яка опирається на наслідувальні механізми у розвитку пізнавальних процесів молодших школярів, і передбачає пріоритетне використання наочності,

зорових опор, зразків, алгоритмів, поетапного контролю, збагачується полісенсорним підходом, що зумовлює активізацію пізнавально-комунікативної діяльності учнів, сприймання ними властивостей і якостей предметів і явищ природного і соціального оточення, здійснення пошукової діяльності, що в цілому сприяє ефективному формуванню ключових та предметних компетентностей учнів.

Отже, використання педагогами інноваційного змісту Типових освітніх програм навчання молодших школярів з інтелектуальними порушеннями в закладах загальної середньої освіти сприятиме забезпеченню передумов для цілеспрямованого взаємозв'язку навчання та розвитку учнів, формування їхньої життєвої компетентності. Найціннішим результатом Нової української школи для дітей з особливими освітніми потребами є забезпечення сприятливих умов для розвитку кожної дитини, її творчих здібностей та пізнавальних можливостей.

Література

1. Закон України про освіту <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Концепція НУШ: <https://mon.gov.ua>
3. Державний стандарт: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogostandartu-pochatkovoyi-osviti>
4. Соціальна і життєва практика дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційних центрів: Практико зорієнтований посібник / За ред. канд. істор. наук І.Г. Єрмакова, канд. психол. наук К.С. Тороп, канд. пед. наук К.В. Рейди. – Дніпро: «Інновація», 2018. – 385 с.
5. Типова освітня програма початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 1 класів з інтелектуальними порушеннями [Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/71142>]
6. Типова освітня програма початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 2 класів з інтелектуальними порушеннями [Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/716955/>; <http://ispukr.org.ua/?p=4091#.XYEvvqUYDMw/>]
7. Типова освітня програма початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 3 класів з інтелектуальними порушеннями [Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/718310/>; <http://ispukr.org.ua>]
8. Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями / навчально-методичний посібник /авт.: О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Бобренко, І. Гладченко, О. Мякушко, С. Трикоз, І. Сухіна, Н. Ярмола. За ред.: О. Чеботарьової, І. Сухіної – К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. – 450с.
9. Чеботарьова О. В. Реалізація компетентнісного підходу у навчанні школярів з порушеннями інтелектуального розвитку /О. В. Чеботарьова //Діти з особливими потребами в освітньому просторі: збірник матеріалів V Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Діти з особливими потребами в освітньому просторі», 10–11 жовтня 2019 року, Чернігів (Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г Шевченка). – Київ: Симоненко І. В., 2019. – С. 197–201.